

socialmedicinsk tidskrift

femtioandra årgången dec 1975 häfte 10

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83
Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60
Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Axel Gisslén, biträdande redaktör
Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin, Uppsala
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, bitr. socialdirektör, Stockholm
Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm
Bertil Johansson, socialchef, Örebro
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund
John Lovén, socialchef, Huddinge
Birger Stark, socialchef, Sundsvall
Georg Svahn, personaldirektör, Stockholm
Bengt Söderberg, socialchef, Solna

Socialutredningen – målsättare och måltavla

Debatten om socialvården — eller kanske mest om socialutredningen — går vidare. Det är bra. Någon annan mening har aldrig uttryckts i denna tidskrifts spalter. Men ibland har vi funnit anledning beklaga en viss ensidighet i debatten.

I detta nummer analyserar Berndt Öhman socialutredningens övergripande mål. Det är ett väsentligt inlägg. Öhman är kritisk. Men hans kritik är konstruktiv. Den visar på svårigheter och alternativa sätt att resonera. Låt oss peka på några huvudfrågor i Öhmans analys:

Var det fel av socialutredningen att förankra socialvårdens mål i övergripande mål som bör gälla för samhället i dess helhet? Öhman menar att "—— de övergripande målen borde ha diskuterats fristående från socialvården mot bakgrund av en allmän diskussion av samhället och politiken. Man borde ha tydligt klargjort vad som är övergripande mål för hela samhället och vad som är övergripande 'sektorsmål' — mål som i första hand gäller för en viss sektor, t ex socialvården." Den här frågan får sin tillspetsade innebörd

när den sammanställs med tex LO:s synpunkt att "Så länge som det omgivande samhället och arbetslivet styrs av andra värderingar kan socialvården i mycket liten mån styra människors livssituation mot dessa övergripande mål". Vilka bör slutsatserna bli av detta?

Öhmans åtgärd att i ett analyschema lägga upp de övergripande målen på en nivå ovanför socialvården löser inte den grundläggande frågan. Vilka mål är ytterst vägledande för det här samhället och vad gör man om de målen är helt andra än dem som socialutredningen föreslår för socialvården?

En annan huvudfråga i Öhmans analys är valet av övergripande mål. Hans viktigaste synpunkt här är förslaget att införa "tillväxt" som ett övergripande mål. "— — — om någonting präglat det svenska samhället under de senaste hundra åren så är det tillväxt." Vad är då tillväxt? Öhman avvisar övertygande tillväxt i betydelsen ökning av BNP. Men vad inryms i ett vidare tillväxtbegrepp? Tillväxt av materiella resurser i samhället? Tillväxt av kunskaper? Tillväxt av kulturella värden? Exempelen avslöjar snabbt stora definitionsproblem. Öhmans förslag är tillväxt av **produktion** i vid mening.

Målkonflikter är ett tredje tema i Öhmans artikel. "Socialutredningen behandlar visserligen en del målkonflikter men borde ha ägnat betydligt större uppmärksamhet åt dem." I princip kan man instämma i att analysen av målkonflikter hör till det viktigaste för att konkretisera målen. Den värld där alla mål kan förverkligas är ett harmoniskt (?) Utopia. Där behövs ingen målanalys.

Målkonflikter är obehagliga. De tvingar till val. De visar att de flesta frågor kan och bör bedömas från mer än en utgångspunkt. Debatten om frivillighet och tvång ger utomordentliga illustrationer till detta. Öhmans exempel på målkonflikt, mellan jämlikhet och tillväxt, förefaller ovanligt svårhanterlig. För att bedöma den måste man dels ha en exakt definition på tillväxt, dels göra antaganden om de yttersta drivkrafterna bakom mänsklig strävan och ansträngning.

Öhman berör också en variant av målkonflikt som den övriga debatten har aktualiserat på ett överraskande sätt. Det gäller hållningen till socialvårdens medverkan i samhällsplanering. Ett huvudtema för den "radikala" socialvårdsopinionen för några år sedan var att storma mot socialvårdens "städgumme-
roll". Förebyggande insatser och samhällsplanering var lösenorden. Så lade socialutredningen fram långtgående förslag om socialvårdens förebyggande och samhällspåverkande roll. Och vad hände? Samma opinion gjorde helt om marsch. Man hade gjort en förfärande upptäckt. Socialvården — vem är det? Det är ju samhället. Staten och kommunerna. Myndigheterna. **Etablissemang**et. Inte kan man ge socialvården ökat inflytande!

*

I Socionomförbundets tidskrift nr 17 1975 fortsätter debatten om frivillighet och tvång. I SMT nr 5 1975 gjordes ett försök till kylig analys av de frågorna just med hänsyn till de målkonflikter som där uppträder. Det inlägget blir i Socionomförbundets tidskrift ett "glödande känsloengagemang" i en redan "överspelad" fråga. Därefter fortsätter tidskriften den överspelade debatten med ett långt inlägg av Hedlén/Lindblom.

Här är inte plats att på nytt ta upp hela den diskussionen. Dock, en kardinalfråga måste få beröras. Hedlén/Lindblom skriver: "Vår grundläggande inställning till tvångsåtgärdsfrågan är att det finns en avgörande motsättning mellan repression och tolerans." Bra. Detta är klargörande. Hedlén/Lindblom definierar varje åtgärd mot den enskildes vilja i någon situation som repression oavsett **syftet** med åtgärden. Och en sådan åtgärd är oförenlig med tolerans.

Socialutredningen har inte godtagit denna syn. Socialutredningen har sökt rensa ut alla inslag av fördömande, avståndstagande, bestraffning ur socialvårdens åtgärder. Skall åtgärd mot den enskildes vilja företas, får den endast vara betingad av behovet av vård och skydd för den enskilde. Detta är icke repression. Är det då uttryck för intolerans? Nej, ty den tolerans som innebär passivitet inför en medmänniskas behov av vård och skydd för liv och hälsa har överträtt gränsen till cynism.

Så orubbligt sitter Hedlén/Lindblom fast i sin uppfattning att varje åtgärd mot den enskildes vilja i någon situation är repressiv, att de inte märker hur de genom sin konstruktion just för in och förstärker repressiva inslag i handläggningen av sådana ärenden. Enligt deras förslag skall ett omhändertagande av ett barn eller en ungdom ske i två steg.

Först skall domstol frånta föräldrarna vårdnadsrätten. De utpekas därmed som odugliga eller ansvarslösa. **Därefter** skall socialvården besluta vilka vårdåtgärder, som erfordras för barnets skull.

Socialutredningen nöjer sig med det andra steget. Man tar alltså endast ställning till barnets behov. Vilket alternativ är mest repressivt?

Pockettidningen R ägnar nr 5 1975 åt en presentation av de sex parlamentariska i socialutredningen. I förordet anges syftet med skriften vara att "— — — förmedla en konkret beskrivning av förutsättningarna för det politiska beslutsfattandet och därigenom ge en bild av den maktstruktur inom vilken politikerna verkar." Det är emellertid svårt att finna att boken innehåller någon verklighetstrogen bild av socialutredningens ledamöter eller någon analys av det politiska beslutsfattandets villkor. Ännu mindre har den fört den sociala debatten framåt genom att ge ny belysning åt någon sakfråga.

Många fakta, iakttagelser och bedömningar i skildringarna är korrekta. Många är inte korrekta. Men de enskilda detaljerna är egentligen ointressanta för resultatet. Själva urvalet och sammanställningen av uppgifter gör att bilderna blir karikatyrer. Redaktionen skriver att "— — — avsikten är definitivt inte att bidra till något allmänt politikerförakt." Avsikt eller inte så torde karikatyrerna få en sådan effekt — om de får någon effekt alls.

Boken kan ge anledning till en annan reflexion om samhällsarbetets villkor. Utredningsarbete är sällsynt odramatiskt och lite glamoröst. Det är ett ständigt sökande efter nya aspekter och detaljerade fakta, ett ständigt jämkande och kompromissande. Är det för att kompromissandet är ett slags överideologi i utredningsarbetet? Nej, inte i första hand därför.

Prövar man en fråga ur en enda synpunkt blir slutsatsen gärna enkel och radikal. För man in fler synsätt nyanseras bilden. Och sådan är verkligheten. Det finns så många värderingar, så många erfarenheter företrädda. När de alla skall vägas samman i slutsatserna blir de inte så enkla, entydiga och självklara längre. Där har vi effekter av de förargliga målkonflikterna igen.

Man kan förakta detta slags sisyfusarbete. Ställa sig vid sidan om för att ha ryggen fri som kritiker och belackare. Det är säkert roligare. Men löser det några sociala problem? För det utvecklingen något tuppfjät framåt?

A G